

KGAOLO YA 7

PUŠOSELEGAE

Maemo a bommassepala

151. (1) Lekala la mmušo wa gae le bopilwe ke bommassepala bao ba swanetšego go hlongwa nageng ka moka ya Repabliki.
- (2) Bolaodi bja phethišo le bja go hlama melao bja mmasepala bo beilwe godimo ga Khansele ya Mmassepala.
- (3) Mmassepala o na le tokelo ya go buša, ka bokgoni bja wona, go laola merero ya pušoselegae ya batho ba wona, go ya ka melao ya naga le ya diprofense, bjalo ka go laeditšwe ka molaotheong.
- (4) Mmušo wa naga le wa profense ga ya swanela go nyatša goba go šitiša mmasepala bokgoni goba tokelo ya wona ya go diriša maatla goba go phethagatša mešomo ya wona.

Maikemišetšo a pušoselegae

152. (1) Maikemišetšo a pušoselegae ke-
- (a) go tliša mmušo wa temokrasi le wa maikarabelo bathong ba tikologo;
- (b) go kgonthišiša kabo ya ditirelo go ditšhaba ka tsela ye e swarelelago;
- (c) go tšwetšapele kago ya setšhaba le ya ekonomi;
- (d) go tšwetšapele tikologo ye e bolokegilego le ye e hlwekilego; le
- (e) go hlohleletša setšhaba le mekgatlo ya setšhaba go tšea karolo mererong ya pušoselegae.
- (2) Mmassepala o swanetše go leka, go ya ka bokgoni bja wona bja ditšhelete le bja taolo, go fihlelela maikemišetšo ao a tšweleditšwego karolwaneng ya (1).

Mehola ya tlabollo ya bommassepala

153. Mmassepala o swanetše go-
- (a) rulaganya le go laola tšhepedišo ya wona le ditekanyetšo le tshepetšo ya peakanyo go fa šedi ya pele dinyakwa tša motheo tša setšhaba, le go tšwetšapele tlabollo ya setšhaba le ekonomi ya setšhaba; le
- (b) kgatha tema mananeong a tlabollo a setšhaba le a profense.

Bommasepala mmušong wa tirišano

154. (1) Mmušo wa naga le dipušo tša diprofense, ka molao le ditsela tše dingwe, e swanetše go thekga le go kgwahliša maatla a bommasepala go laola merero ya bona, go diriša maatla le go phetha mešomo ya bona.
- (2) Molaokakanywa wa naga goba wa profense wo o amago maemo, dihlongwa, maatla goba mediro ya pušoselegae o swanetše go phatlalatšwa go sekasekwa ke setšhaba pele o ka tsebišwa Palamenteng goba go lekgotlapeamelao la profense, ka tsela yeo e kgontšhago bommasepala ba pušoselegae bao ba ipopilego, le batho ba bangwe bao ba nago le kgahlego go ba le monyetla wa go ntšha maikutlo ka ga Molaokakanywa woo.

Sebopego sa bommasepala

155. (1) Go na le mehuta ye e latelago ya:
- (a) Mohuta wa A: Mmasepala wo o nago le taolophethišo le melao ye ikgethago ya bommasepala tikologong ya wona.
- (b) Mohuta wa B: Mmasepala wo o abelanago taolophethišo le melao ya bommasepala tikologong ya wona le mmasepala wa mohuta wa C wa mmasepala wo o welago ka fase ga tikologo ya wona.
- (c) Mohuta wa C: Mmasepala wo o nago le taolophethišo le melao ya bommasepala mo tikologong ye e akaretšago mmasepala wa go feta o tee.
- (2) Melao ya naga e swanetše go hlatholla mehuta ye e fapanego ya bommasepala ye e ka hlongwago mohuteng wo mongwe le wo mongwe.
- (3) Melao ya setšhaba e swanetše go-
- (a) hloma dikelo go laetša gore tikologo e ka ba neng le mohuta o tee wa mmasepala wa A goba gore o ka ba neng le bommasepala ba mohuta wa B le woo wa C;
- (b) hloma dikelo le ditshepetšo go laetša mellwane ya mmasepala ke setsebi seo se ikemetšego; gomme
- (c) latela karolo ya 229, o dire dipeakanyetšo tša karoganyo ya maatla le mešomo bommasepala ge tikologo e na le bommasepala ba mehuta ya B le C. Karoganyo ya maatla le mešomo magareng a mmasepala wa mohuta wa B le wa C e ka no fapana le karolelano ya maatla le mešomo gare ga mmasepala wa mohuta wo mongwe wa B le wa C.

- (4) Melao ye e ukangwego karolwaneng ya (3) e swanetše go šetša tlhokego ya kabo ya ditirelo tša mmasepala ka tsela ya tekatekano le ya sebaka se setelele.
- (5) Melao ya profense e swanetše go laetša mehuta ye e fapanego ya bommasepala yeo e swanetšego go thewa ka profenseng.
- (6) Mmušo wa profense ye nngwe le ye nngwe o swanetše go hloma bommasepala profenseng ya wona ka mokgwa wo o sepelelanago le molao wo o beilwego go ya ka dikarolwana tša (2) le (3) le, ka magato a semolao goba a mangwe, o swanetše go-
- (a) go beakanyetša tlhokomelo le thekgo ya pušoselegae ka profenseng; le
- (b) tšwetšapele tlhabollo ya pušoselegae le go kgontšha bommasepala go phethagatša mešomo le go laola merero ya wona.
- (6A) ...

[Karolwana (6A) ye loketšwego ka karolo 1 ya Molaophetošwa wa Boraro wa Molaotheo wa 1998 mme ye phumutšwego ke karolo 2 ya Molaophetošo wa Bolesomepedi wa Molaotheo wa 2005]

- (7) Mmušo wa naga, go latela karolo ya 44, le dipušo tša profense di na le maatla a go hlama melao le a phetišo go kgontšha go šoma gabotse ga bommasepala mešomong ya yona go ya ka merero yeo e beilwego Dišetulong tša 4 le 5, ka go laola tirišo ya maatla a phetišo a bommasepala ao a ukangwego karolong ya 156 (1).

Maatla le mešomo ya bommasepala

156. (1) Mmasepala o na le maatlaphethiši mabapi le, gomme o na le tokelo ya go laola –
- (a) merero ya selegae yeo e lego lenaneong la Karolo ya B ya Šetulo 4 le ya Karolo ya B ya Šetulo; le
- (b) morero ofe goba ofe woo o filwego ke molao wa naga goba wa profense.
- (2) Mmasepala o ka dira le go laola melawana ya bommasepala go sepediša gabotse merero yeo o nago le tokelo ya go e laola.
- (3) Go ya ka taelo ya Karolo ya 151 (4), molawana wo o thulanago le molao wa naga goba wa profense ga o na le maatla. Ge e le gore go na le thulano gare ga molawana le molao wa naga goba wa profense woo o sa šomego ka lebaka la thulano ye e šupilwego karolong ya 149, molawana woo o swanetše go tšewa o na le maatla ge fela molao wo o sa šome.

- (4) Mmušo wa naga le dipušo tša diprofense di swanetše go abela goba go fa mmasepala, ka kwano le go ya ka mabaka afe goba afe, bolaodi bja morero woo o tšwelelago mo go Karolo ya A ya Šetulo 4 goba Karolo ya A ya Šetulo 5 yeo e amanago le pušoselegae, ge-
- (a) morero woo o ka laolwa gabotse mmušong wa selegae; le
- (b) mmasepala o na le bokgoni bja go o laola.
- (5) Mmasepala o na le tokelo ya go šomiša maatla afe goba afe ao a amanago le morero woo o swanetšego wa, o sepelelanago le, go dira mešomo ya wona ka tshwanelo.

Sebopogo le dikgetho ya Dikhansele tša Bommasepala

157. (1) Mmasepala wa Khansele o bopša ke-
- (a) maloko ao a kgethilwego go latela dikarolwana tša (2) le (3) goba
- (b) ge go hlagišitšwe go molao wa naga-
- (i) maloko ao a kgethilwego ke Dikhansele tše dingwe tša Mmasepala go emela Dikhansele tšeo; goba
- (ii) maloko ka bobedi ao a kgethilwego go latela tema (a) le maloko ao a kgethilwego go ya ka temana (i) ya temana ye.

[Karolwana ya (1) e tšeetšwe legato ke 1 (a) ya Molaophetošwa wa Boseswai wa Molatheo wa 2002 le ka karolo 3 ya Molaophetošwa wa Bolesomehlano wa Molatheo wa 2008.]

- (2) Go kgethwa ga maloko a Khansele ya Mmasepala bjalo ka ge go lebeletšwe karolwaneng ya (1)(a) go swanetše go dirwa go latela molao wa naga, woo o swanetšego go rulaganya mokgwa-
- (a) wa boemedi bja tekatekano bjo bo theilwego godimo ga karolo ya bakgethi ba mmasepala woo o tšwelelago lenaneong la bohle la bakgethi, leo le hlagišago go kgethwa ga maloko go tšwa mananeong a bonkgetheng ba diphathi ao a rulagantšwego go ya ka kgetho ya phathi yeo; goba
- (b) boemedi bja tekatekano bjalo ka ge go laeditšwe temaneng ya (a) go hlakantšhitšwe le tšhepedišo ya boemedi bja diwate go ya ka karolo ya mmasepala woo ya lenaneo la bakgethi bohle.
- (3) Mokgwa wa dikgetho go ya ka karolwana ya (2) o swanetše go feleletša, ka kakaretšo, go boemedi bja tekatekano.

[Karolwana ya (3) e tšeetšwe legato ke karolwana ya 1 (b) ya Molaophetošwa wa Bolesomeseswai wa Molatheo wa 2002.]

- (4) (a) Ge mokgwa wa dikgetho o akaretša boemedi bja diwate, gona go segwa ga mellwane ya diwate go swanetše go dirwa ke taolo ye e ikemetšego bjo bo kgethilwego go ya ka, le go šoma go latela tshapedišo le dikelo tša molao wa naga.
- (b) . . . .

[Tema (b) e phumulwa ke karolo 3 ya Molaophetošwa wa Bolesomepedi wa Molaotheo wa 2005]
 [Karolwana (4) e tšeešwe legato ke karolwana ya 2 ya Molaophetošwa wa Boraro wa Molaotheo wa 1998.]

- (5) Motho a ka bouta mmasepaleng fela ge a ngwadišitšwe karolong yeo ya mmasepala go lenaneo la setšhaba le le swanago la bakgethi.
- (6) Molao wa naga wo o ukangwego karolwaneng ya (1)(b) o swanetše go hloma lenaneo leo le dumelelago diphathi le dikgahlego tše di laeditšwego go Khansele ya Mmasepala yeo e dirago kgetho, go emelwa ka toka Khanseleng ya Mmasepala moo kgetho e dirwago gona.

Boleloko bja Dikhansele tša Mmasepala

158. 1) Moagi yo mongwe le yo mongwe yo a loketšwego ke go boutela Khansele ya Mmasepala o na le tshwanelo ya go ka ba leloko la Khansele yeo, ka ntle le ge-
- (a) mang le mang yo a thwetšwego ke, goba a le tirelong ya mmasepala mme a amogela tefo ya go thwalwa moo goba tirelo, gomme yoo a sego a iletšwa go ya ka molao wa naga;
- (b) mang le mang yo a thwetšwego ke, goba a le tirelong ya mmasepala mme a amogela tefo ya go thwalwa moo goba tirelo, gomme yoo a sego a iletšwa ka boleloko bja Khansele ya Mmasepala go ya ka molao wa naga ;
- (c) mang le mang yo a ganeditšwego go boutela Seboka sa Maloko a Palamente goba a ileditšwego go ya ka karolo ya 47(1)(c), (d) goba (e) go ba leloko la Seboka sa Maloko a Palamente;
- (d) leloko la Seboka sa Maloko a Palamente, Khansele ya Setšhaba ya Diprofense goba leloko la lekgotlapeamelao la profense; eupša kiletšo ye ga e ame leloko la Khansele ya Mmasepala le le emetšego pušoselegae ka Khanseleng ya Setšhaba; goba
- (e) leloko la Khansele e nngwe ya Mmasepala; eupša kiletšo ye ga e ame leloko la Khansele ya Mmasepala leo le emetšego Khansele yeo Khanseleng ya Mmasepala wo mongwe wa mohuta o šele.

- (2) Motho yo a se nago le tshwanelo ya go ba leloko la Khansele ya Mmasepala go ya ka karolwana ya (1)(a), (b), (d) goba (e) a ka ba nkgetheng wa Khansele, go hlokometšwe mellwane ye itšego goba mabaka ao a beilwego ke molao wa naga.
- (3) Mešomo ka go Khansele ya Mmasepala e swanetše go tlatšwa go ya ka molao wa bosetšhaba.

[Karolwana (3) e okeditšwe ke karolwana 4 ya Molaophetošwa wa Bomasomehlano wa Molaotseo wa 2008.]

Pakatiro ya Dikhansele tša Mmasepala

159. (1) Pakatiro ya Khansele ya Mmasepala ga ya swanela go feta mengwaga e mehlano bjalo ka ge go beakantšwe go ya ka molao wa naga.
- (2) Ge Khansele ya Mmasepala ae phatlaladitšwe go ya ka molao wa naga, goba nako ya wona e fedile, dikgetho di swanetše go swarwa mo matsatšing a 90 a letsatšikgwedi leo Khansele e phatlaladitšwego ka lona goba ge nako ya wona e fedile.
- (3) Khansele ya Mmasepala, ka ntle le Khansele yeo e phatlaladitšwego go latela tsenogare go ya ka karolo ya 139, e tšwelapele go ba le tshwanelo ya go šoma go tloga nako yeo e phatlaladitšwego ka yona goba ge nako ya wona e fela, go fihlela ge Khansele e mpsha ye e kgethilwego go begilwe gore e kgethilwe.

[Karolo ya 159 e tšeešwe legato ke karolwana 1 ya Molaophetošwa wa Bobedi wa Molaotseo wa 1998.]

Ditshepedišo tša ka gare

160. (1) Khansele ya Mmasepala e ka-
- (a) dira diphetho tša mabapi le tirišo ya taolo ya maatla ka moka le tiragatšo ya mešomo ka moka ya mmasepala;
- (b) kgetha modulasetulo wa yona;
- (c) kgetha komiti ya khuduthamaga le dikomiti tše dingwe go ya ka molao wa naga; gomme
- (d) thwala badiredi bao ba hlokegago go dira mešomo ya wona ka tshwanelo.
- (2) Mešomo ye e latelago ga ya swanela go laelwa ke Khansele ya Mmasepala:
- (a) Go fetiša melawana;

- (b) go amogela ditekanyetšo;
  - (c) tefišo ya direiti le metšhelo e mengwe, makgetho le metšhelo ya diphahlo;
  - (d) go oketša dikadimo.
- (3) (a) Bontši bja maloko a Khansele ya Mmasepala bo swanetše go ba gona pele bouto ka ga taba ye itšego e ka dirwa.
- (b) Merero ka moka ye e amago ditaba tše di ukamilwego karolwaneng ya (2) di laolwa ke sephetho seo se tšerwego ke Khansele ya Mmasepala yeo e thekgwago ke bouto ya bontši bja maloko a yona.
- (c) Merero e mengwe ka moka ye e lego pele ha Khansele ya Mmasepala e ahlolwa go ya ka bontši bja dibouto tše di dirilwego.
- (4) Ga go na molawana wo o swanetšego go fetišwa ke Khansele ya Mmasepala ka ntle le ge-
- (a) maloko ka moka a Khansele a filwe temošo ye e kwagalago; le
  - (b) molawana wo o šišinywago o phatlaladitšwe go hwetša ditswago tša setšhaba.
- (5) Molao wa naga o ka thuša kelong ya go laola-
- (a) bogolo bja Khansele ya Mmasepala;
  - (b) ge e ba Dikhansele tša Mmasepala di ka kgetha komitiphethišo goba komiti e nngwe ye itšego;
  - (c) bogolo bja komitiphethišo goba komiti e nngwe le ye nngwe ya Khansele ya Mmasepala.
- (6) Khansele ya Mmasepala e ka dira melawana ye e beago melawana le ditaelo tša-
- (a) dipeakanyetšo tša yona tša ka gare;
  - (b) merero ya yona le tšwelopele ya yona; le
  - (c) tlhomo, tlhamo, tšhepetšo, maatla le mešomo ya dikomiti tša yona.
- (7) Khansele ya Mmasepala e swanetše go sepediša mediro ya yona ka tsela ye e lego pepeneneng, le goba e ka no emiša dikopano tša yona goba tša dikomiti tša yona, ge fela go na le mabaka a go kwala mme go šeditšwe mohuta wa morero woo o swerwego.
- (8) Maloko a Khansele ya Mmasepala a na le ditokelo tša go kgatha tema mererong ya yona le ya dikomiti tša yona ka tsela yeo e-
- (a) dumelelago diphathi le dikgahlego tše di laetšwego ka khanseleng go emelwa ka tshwanelo;

- (b) sepedišana le temokrasi; gomme
- (c) e ka laolwago go ya ka molao wa naga.

Tshwanelo

161. Molao wa profense wo o lego ka gare ga tlhako ya molao wa naga o ka fa tumelelo ya diitshwanelo le ditokologo go Dikhansela tša Mmasepala le maloko a tšona.

Phatlalatšo ya melawana ya mmasepala

162. (1) Molawana wa mmasepala o ka šomišwa fela ge e le gore o šetše o phatlaladitšwe kuranteng ya semmušo ya profense yeo.
- (2) Kuranta ya mmušo ya profense e swanetše go gatiša molawana wa mmasepala ge e kgopelwa ke mmasepala.
- (3) Melawana ya Mmasepala e swanetše go hwetšagala gabonolo bathong.

Pušoselegae ye e ipopilego

163. Molao wa Palamente wo o dirišwago go ya ka tshepedišo ye e theilwego karolong ya 76 o swanetše go-
- (a) beakanyetša go amogelwa ga mekgatlo ya setšhaba le ya diprofense yeo e emelago bommasepala; le
  - (b) o beakanye ditshepedišo tšeo ka tšona mmušogae o ka-
    - (i) rerišanago le mmušo wa naga goba wa profense
    - (ii) go bea baemedi go kgatha tema Khanseleng ya Setšhaba ya Diprofense; le go
    - (iii) kgatha tema tshepedišong yeo e hlalošitšwego ka go molao wa naga wo o ukamilwego karolong ya 221 (1)(c).

[Karolo 163 (b) e tšeešwe legato ke karolo 4 ya Molaophetošwa wa Bošupa wa Molaotheo wa 2001.]

Ditaba tše dingwe

164. Ditaba ka moka mabapi le pušoselegae tšeo di sego tša ukangwa ka Molaotheong di ka no hlalošwa ke molao wa naga goba molao wa profense ka gare ga tlhako ya molao wa naga.